

การสร้างสรรคศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ในสถานการณ์โควิด-19

Received: 26 March 2021

Revised: 31 August 2022

Accepted: 26 May 2023

กานต์พิชชา สุมาวัน*
วนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ**

การสร้างสรรคศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ในสถานการณ์โควิด-19 มีวัตถุประสงค์เพื่อประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี สู่การสร้างสรรคการแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” ที่สามารถสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสถานการณ์โควิด-19 โดยมีขอบเขตในการศึกษาที่ชุมชนหมู่บ้านไทยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี ด้วยกระบวนการวิจัยทั้งแบบคุณภาพและสร้างสรรค โดยการศึกษา ค้นคว้าข้อมูลเชิงเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสำรวจข้อมูลภาคสนาม และประสบการณ์ของผู้วิจัย ผลการวิจัยพบว่าการประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนเพื่อสร้างสรรคการแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” ประกอบด้วยวิถีชีวิตการทอผ้า การอนุรักษ์ทำพ็อน การแต่งกาย และทรงผม นำมาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบสร้างสรรคผลงาน สามารถนำเสนอศิลปะการแสดงพื้นบ้านรูปแบบใหม่ บ่งบอกถึงเอกลักษณ์ตัวตนของคนไทยวน ในระหว่างที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 และใช้เป็นเครื่องมือสื่อสารให้ผู้ชมได้เข้าใจ เกิดมุมมองความคิดใหม่ และตระหนักรู้ถึงสถานการณ์โควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อสังคมและโลกปัจจุบัน สะท้อนผ่านการใช้อองค์ประกอบและศิลปะการแสดงพื้นบ้านสร้างสรรคและตีความเล่าเรื่องราวด้วยกลวิธีร่วมสมัย ทั้งนี้การสร้างสรรคผลงานมีความแตกต่างไปจากแบบดั้งเดิม ผู้วิจัยมีได้มีจุดประสงค์เพื่อทำลาย แต่เป็นการต่อยอดความรู้และภูมิปัญญาพื้นบ้านให้ดำรงอยู่ในโลกสมัยใหม่ได้อย่างเท่าทันและเข้ากับบริบทของสังคม อันจะทำให้มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่สร้างสรรค และไม่ถูกกลืนหายไปในช่วงสถานการณ์โควิด-19

บทความวิจัย

บทคัดย่อ

คำสำคัญ

ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน;
ศิลปะการแสดงร่วมสมัย;
ไทยวน;
อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี;
สถานการณ์โควิด-19

* นักศึกษาระดับมหาบัณฑิต สาขาวิชาศิลปะการแสดง คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ติดต่อได้ที่: s62563806001@ssru.ac.th

** ผู้ช่วยศาสตราจารย์ประจำสาขาวิชาศิลปะการแสดง (แขนงวิชาศิลปะการละครและความเป็นผู้ประกอบการสร้างสรรค) คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ติดต่อได้ที่: wanasak.pa@ssru.ac.th

The Creation of Tai Yuan Folk Performing Art, Sao-Hai District, Saraburi Province in Covid-19 Situation

Received: 3 July 2020

Revised: 14 September 2023

Accepted: 20 September 2023

Kanpidcha Sumawan*

Wanasak Padungsestakit**

The creation of Tai Yuan folk performing art in the Covid-19 situation purposed to contemporize the Tai Yuan folk art in the performance "Tee Sud Tai." The scope of this study is at Tai Yuan Village, Sao-Hai District in Saraburi Province. This is a qualitative and creative research studying from documentation, interviews with related persons, field study survey, and experience of the researcher.

Based on the research, the author found that the application of the contemporary Tai Yuan folk art performance "Tee Sud Tai" included local weaving lifestyles, dance conservation, costume dressing, and hairstyle to create and demonstrate a new local performance that indicates Tai Yuan identity during the Covid-19 situation. It could be the tool to allow audiences to understand and see new aspects from this creative work. Additionally, the work is different from the original one. The author has no desire to destroy the original performance but intends to maintain knowledge and local wisdom in the new world when the situation is changing all the time.

Research Article

Abstract

Keywords

folk performing art;
contemporary performing art;
Tai Yuan;
Sao-Hai district
in Saraburi province;
Covid-19 situation

* M. A. student, Performing Arts Department (Theatre Arts and Creative Entrepreneurship Lecturers) , Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University, e-mail: s62563806001@ssru.ac.th

** Assistant Professor, Performing Arts Department (Theatre Arts and Creative Entrepreneurship Lecturers) , Faculty of Fine and Applied Arts, Suan Sunandha Rajabhat University, e-mail: wanasak.pa@ssru.ac.th

1. บทนำ

ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน โลกได้เผชิญกับวิกฤตโควิด-19 (Covid-19) หรือเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) ซึ่งเป็นสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อไวรัสโคโรนาที่ลุกลามและคร่าชีวิตผู้คนไปทั่วโลก หลังจากองค์การอนามัยโลก (WHO) ได้ประกาศยกระดับเป็นการระบาดใหญ่ (Pandemic) ในเดือนมีนาคม พ.ศ. 2563 หลายประเทศดำเนินมาตรการการป้องกันการแพร่ระบาดอย่างเร่งด่วน ด้วยการแพร่ระบาดอย่างรวดเร็วของโควิด-19 นี้เองส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วนทั่วโลก แต่ละประเทศต้องประกาศใช้มาตรการรักษาระยะห่างทางสังคม (Social Distancing) อย่างฉุกเฉิน เกิดการดำเนินชีวิตในวิถีใหม่หรือที่เรียกว่า New Normal รวมถึงเกิดการตื่นตัวในโครงสร้างทางระบบสาธารณสุขและเศรษฐกิจ เพื่อนำพาให้ประชากรและประเทศผ่านพ้นวิกฤตอันเลวร้ายนี้ไปได้

ในประเทศไทยได้มีการออกมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคด้วยการออกพระราชกำหนดฉุกเฉิน โดยมีคำสั่งปิดห้าง ร้าน และบริการหลายส่วน ยกเว้นร้านค้าที่เกี่ยวข้องเนื่องกับการอุปโภคและบริโภค ทำให้ธุรกิจขนาดเล็กจำนวนมากต้องหยุดกิจการชั่วคราว ส่งผลให้แรงงานนอกระบบที่ทำงานในสถานที่นั้นๆ ต้องกลายเป็นผู้ไร้งานทำทันที จากสถิติของสำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม (2562) พบว่าในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เดือนธันวาคม 2562 มีกลุ่มแรงงานที่ได้รับผลกระทบโดยตรงอย่างฉับพลันถึงประมาณ 9.88 ล้านคนและพากันอพยพกลับภูมิลำเนาเดิม ดังเหตุการณ์ที่เกิดที่สถานีขนส่งหมอชิต เมื่อวันที่ 22-26 มีนาคม 2563 มีกลุ่มคนจำนวนมากเดินทางมาซื้อตั๋วรถโดยสาร หลังกรุงเทพฯ และปริมณฑลสั่งปิดสถานที่สกัดโควิด-19 เป็นการชั่วคราว 22 วัน (ประชาชาติธุรกิจ, 2563) ส่งผลให้ประชาชนที่อาศัยอยู่ในต่างจังหวัดไม่พอใจ โดยไม่ต้องการให้กลุ่มแรงงานเหล่านี้เดินทางกลับภูมิลำเนา เพราะกลัวจะนำเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) แพร่กระจายไปยังภูมิภาคอื่นๆ มากยิ่งขึ้น

การระบาดของโรคโควิด-19 ไม่เพียงส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตโดยตรงต่อประชาชน แต่ยังส่งผลกระทบต่อกระแสสังคมทุกมิติ ทุกภาคส่วนต้องปรับตัวเข้าสู่การดำเนินงานในวิถีใหม่อย่างไม่เคยเป็นมาก่อน ท่ามกลางวิกฤตการณ์นี้ทำให้หลายประเทศตระหนักถึงความสำคัญและผลกระทบต่อมิติด้านศิลปะและวัฒนธรรมอันถูกหลงลืมไปชั่วขณะ หลายประเทศมีการกำหนดนโยบาย แผนการดำเนินงานหรือยุทธศาสตร์ชาติต่างๆ พยายามช่วยเหลือศิลปินและฟื้นฟูศิลปะและวัฒนธรรมในยุคของการปรับเปลี่ยนนี้ ในประเทศไทยมีการประชุมคณะอนุกรรมการด้านศิลปะและวัฒนธรรมวาระเร่งด่วน เพื่อกำหนดนโยบายและแผนดำเนินงานด้านศิลปะและวัฒนธรรม เพื่อช่วยเหลือศิลปินพื้นบ้านและเครือข่ายวัฒนธรรมที่ได้รับผลกระทบจากโควิด-19

ยูเนสโก กรุงเทพฯ (2563) ได้มีการอภิปรายออนไลน์หัวข้ออุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในไทยกับโควิด-19 ในเรื่องศิลปะการแสดง เพื่อประเมินความท้าทายและผลกระทบจากการระบาดของโควิด-19 ในอุตสาหกรรมสร้างสรรค์ในภาคส่วนต่างๆ โดยในภาคส่วนศิลปะการแสดง มีการสำรวจจากคนในวงการศิลปะการแสดง พบว่าไม่เพียงศิลปินขาดโอกาสด้านอาชีพ แต่ยังมีปัญหาความสามารถในการแสดงออกของงานแสดงและการรักษาเสรีภาพทางศิลปะท่ามกลางการปิดเมืองในระยะยาวตามนโยบายของรัฐบาล

ศิลปะการแสดงทั่วโลกมีการปรับตัวโดยใช้การเชื่อมต่อโลกออนไลน์มากยิ่งขึ้น หนึ่งเพื่อความอยู่รอดและธำรงรักษาศิลปะการแสดงให้คงอยู่ต่อไป เช่น ในประเทศเวียดนาม โรงละครหุ่นกระบอกทั้งลองและโรงละครดนตรีนาฏศิลป์เวียดนามได้จัดทำเพจ Facebook และช่อง YouTube เพื่อเผยแพร่การแสดงและวางแผนการจัดแสดงออนไลน์ระยะยาว เป็นต้น แม้ว่าศิลปะการแสดงบางแขนงอย่างละครเวทีที่ต้องใช้อารมณ์ร่วมของนักแสดงและผู้ชม

ในพื้นที่เดียวกัน เช่น บรอดเวย์ สหรัฐอเมริกา เวสต์เอนด์ ประเทศอังกฤษ ที่หยุดชะงักเป็นเวลานานก็มีการวางแผนและปรับตัวเช่นกัน ทำให้ผู้ประกอบการหันไปใช้แพลตฟอร์มสตรีมมิ่งอย่าง Disney+ BroadwayHD หรือ Netflix ทว่าแม้จะมีการปรับตัวของศิลปะการแสดงแล้วก็ตาม แต่ยังไม่มีความเสี่ยงที่จะถูกกลืนหายไปเท่ากับศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ถูกจำกัดทั้งโอกาสในการแสดงและพื้นที่การแสดงที่มีน้อยกว่าศิลปะการแสดงอื่นๆ และไม่เป็นที่สนใจในวงกว้างเท่าที่ควร

อย่างไรก็ตาม ศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคในด้านการจำกัดพื้นที่และการพบปะระหว่างผู้ชมกับนักแสดงยังคงมีความพยายามปรับตัวทั้งในแง่ของพื้นที่การแสดงและในแง่ของการสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงเช่นเดียวกัน เนื่องด้วยศิลปะการแสดงเป็นเครื่องมือในการสื่อสารและสร้างความสุนทรีย์ให้เกิดในจิตใจมนุษย์ จึงต้องมีการเปลี่ยนแปลงให้ทันกับสถานการณ์และความอยู่รอดในช่วงโควิด-19 รวมไปถึงการบันทึกเหตุการณ์ผ่านศิลปะการแสดง สังเกตได้ว่าการแสดงของแต่ละชาติ แต่ละชนเผ่า มีการนำเสนอการแสดงที่มีเอกลักษณ์ของตนเองผ่านวิกฤตครั้งนี้ เช่น การแสดงชุด Lumba Tari Virtual: Beksan Nir Corona Keraton Yogyakarta (Kraton Jogja, 2020) โดยนำเสนอผ่านทางสื่อออนไลน์แสดงให้เห็นถึงการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกาย ตั้งแต่ศีรษะจรดเท้าอย่างเป็นระบบระเบียบ ประกอบกับเนื้อร้องและทำนองเพลงถ่ายทอดผ่านวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมที่มีความงามเป็นเอกลักษณ์ เป็นแบบแผนของชาติหรือชนเผ่าของตนเอง สื่อสารเกี่ยวกับวิธีการป้องกันตนเองจากเชื้อไวรัส เช่น การไอ การจาม การล้างมือ เป็นต้น นับเป็นปรากฏการณ์ใหม่และมีความน่าสนใจ สะท้อนให้เห็นว่าศิลปะการแสดงมีบทบาทต่อมนุษย์ทั้งในยามที่เกิดความทุกข์และมีความสุข อีกทั้งการนำเสนอศิลปะการแสดงผ่านสื่อออนไลน์ยังส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงมุมมองใหม่ให้เกิดกับผู้ชมได้อีกทางหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้าน เพื่อสร้างสรรค์การแสดงที่บอกเล่าเรื่องราวของสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ทั้งนี้ การสร้างสรรค์ผลงานเกิดขึ้นในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ผู้วิจัยจึงมีข้อจำกัดในเรื่องการเดินทางไปศึกษา ประกอบกับผู้วิจัยเป็นหนึ่งในกลุ่มพื้นบ้านนั้น จึงเกิดแนวคิดในการนำศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน อำเภอกงหรา จังหวัดสระบุรี มาเป็นจุดตั้งต้นในการสร้างสรรค์การแสดง ซึ่งไทยวนเป็นหนึ่งในกลุ่มชาติพันธุ์หลักในภาคเหนือของไทยที่ได้มีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานในภาคกลาง มีความน่าสนใจในการสืบทอดและรักษาศิลปะการแสดง อีกทั้งยังมีวิถีชีวิตความเป็นอยู่ ประเพณี วัฒนธรรมที่ยังคงปรากฏให้เห็นในปัจจุบันผ่านศิลปะการแสดงอย่างต่อเนื่องมากกว่า 200 ปี นับว่าเป็นกลุ่มที่รักษาเอกลักษณ์ของตนเองไว้ได้อย่างชัดเจน มาใช้ประยุกต์สร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” เพื่อเป็นเครื่องมือในการสื่อสารศิลปะการแสดงในช่วงสถานการณ์โควิด-19 ที่ผู้ชมสามารถเข้าถึงได้จากสื่อออนไลน์ เกิดมุมมองใหม่กับศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ที่สะท้อนสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19) โดยยังคงมีการอนุรักษ์และการประยุกต์ผสมผสานให้เหมาะสมกับยุคสมัย โดยไม่ทำลายคุณค่าหรือเอกลักษณ์ของคนไทยวน

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี สู่การสร้างสรรคการแสดงผลร่วมสมัย ชุด “ที่สุดท้าย” ที่สามารถสร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับสถานการณ์โควิด-19

3. ขอบเขตการวิจัย

3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

สร้างสรรคการแสดงผลร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” ที่ใช้ท่าการพ้อนของไทยวนนำมาประยุกต์เป็นท่าหลัก ผสมผสานท่าเอกลักษณ์การแสดงศิลปะพื้นบ้านภาคเหนือให้เข้ากับเพลงพ้อนตึงนอง และการเลือกทำนองดนตรีที่มีความหมายสัมพันธ์สอดคล้องกับการดำเนินเรื่องในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19)

3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

1. พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ ชุมชนหมู่บ้านไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ตลาดน้ำต้นตาล อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี และวัดสมุหประดิษฐาราม อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี
2. พื้นที่ในการเผยแพร่ผลงาน นำเสนอผ่านสื่อสังคมออนไลน์ (Social network) ทาง Youtube ช่อง Kanpidcha ลิงก์ <https://youtu.be/qs6y6gVvnt8>

3.3 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

นางสาวกานต์พิชชา สุมาวัน นักแสดงร่วมสมัย ผู้มีภูมิรู้เรื่องศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน

4. การทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรคศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ในสถานการณ์โควิด-19 ผู้วิจัยได้ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

บทความวิจัยของวนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ (2559) เรื่อง การสร้างสรรคละครลำานาร่วมสมัยที่พัฒนาจากเพลงพื้นบ้านภาคเหนือ: กรณีศึกษาเรื่องศศิวิภา ริชาร์ดสัน ซึ่งเป็นการศึกษากระบวนการสร้างบทและการกำกับละครร่วมสมัยที่พัฒนาจากเพลงพื้นบ้านภาคเหนือ พบว่าการสร้างสรรคและพัฒนาละครจากเพลงพื้นบ้านภาคเหนือกับชีวิตประวัติของแม่ครูเพลงขอ 4 ท่าน ผ่านการเล่าเรื่องของตัวละครหลักนี้สามารถสื่อสารกับผู้ชมได้ด้วยกลวิธีการเล่าเรื่องเสมือนฉายภาพจริงของตัวละคร สามารถสะท้อนความคิดหรือประสบการณ์ที่มีลักษณะเป็นความทรงจำ

ของตัวละคร ทำให้รู้เรื่องราวชีวิตที่อยู่กับสังคมและวัฒนธรรม ทำให้ผู้ชมเชื่อมโยงเรื่องราวของตนเองกับเรื่องราวของตัวละคร นอกจากนี้ยังมีการสื่อสารด้วยเพลงพื้นบ้านอย่างเพลงซอที่สร้างขึ้นด้วยจุดประสงค์ที่ต่างจากเดิมซึ่งใช้ในพิธีกรรม เพื่อใช้เพลงพื้นบ้านเป็นตัวแทนของความคิด เป็นสถานการณ์ของเรื่อง และเล่าเรื่องในละคร การใช้หลักการแสดงตะวันตกพัฒนางานจากสิ่งดั้งเดิมเพื่อเล่าเรื่องใหม่ทำให้ผู้ชมเข้าถึงตัวละคร มีอารมณ์ความรู้สึก และได้รับการแบ่งปันประสบการณ์จากตัวละคร ทำให้ผู้ชมตระหนักถึงเรื่องข้อคิดและคุณค่า มีกำลังใจที่จะต่อสู้กับความฝัน และซื่อสัตย์ต่อความฝันของตนเอง

บทความวิจัยของณัฐภรณ์ รัตนชัยวงศ์ (2564) เรื่อง *ละครเวทีในกรอบ: ความท้าทายและการปรับตัวของนักแสดงกับการนำเสนอละครเวทีออนไลน์ในยุคโควิด-19* เป็นการศึกษาความท้าทายและการปรับตัวของนักแสดงละครเวทีที่ต้องเผชิญหน้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา โดยเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ นักแสดงและผู้กำกับแสดงละครเวที สาขาวิชาศิลปะการแสดง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา ผลการศึกษาพบว่า ละครเวทีออนไลน์ที่นักแสดงต้องทำงานจากพื้นที่ของตัวเองนั้นทำให้นักแสดงมีการปรับตัวและเรียนรู้จากละครเวทีแบบเดิมไปสู่ละครเวทีแบบออนไลน์อย่างแท้จริง ทำให้เห็นว่าผู้ให้ข้อมูลหลักในการศึกษานี้สอดคล้องกับนักการละครต่างประเทศที่เห็นตรงกันถึงศักยภาพของละครออนไลน์ว่า ละครเวทีหรือการแสดงแบบดั้งเดิมจะไม่ได้หายไปกับโควิด แต่จะแตกแขนงกลายเป็นศิลปะการแสดงวิถีใหม่หลังยุคโควิด-19

เอกสารคำสอนรายวิชาการกำกับการแสดง หัวข้อ *การวิเคราะห์และตีความบทละครเพื่อการกำกับการแสดง* ของชุตินา มณีวัฒนา (2550) โดยกล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญของละคร 6 ส่วน เรียงลำดับตามความสำคัญ ดังนี้ คือ โครงเรื่อง (Plot) ตัวละคร (Character) ภาษา (Diction) ความคิด (Thought) เพลง (Song) และภาพ (Spectacle) โดยทั้งหมดนี้รวมเป็นละครที่สมบูรณ์แล้ว ในส่วนของโครงเรื่องเป็นการลำดับเหตุการณ์ภายในกรอบของบทละครเรื่องหนึ่งๆ ที่ผู้เขียนตัดตอนยกเหตุการณ์ที่สำคัญและตั้งใจนำมาเสนอต่อผู้ชมเพื่อสื่อสารบางอย่าง แบ่งเป็น 1) ตอนต้น ต้องปูเนื้อเรื่องให้เป็นข้อมูลกับผู้ชม 2) ตอนกลาง แสดงถึงปัญหาข้อขัดแย้ง และ 3) ตอนจบ เสนอการคลี่คลายปัญหาและปมต่างๆ ที่ผูกไว้ในตอนกลาง และเป็นตอนที่เหตุการณ์กลับคืนสู่สภาพปกติ ในส่วนต่างๆ ของโครงเรื่อง มักจะมีประเด็นย่อยๆ แต่ละตอนเพื่อการดำเนินเรื่อง ซึ่งมีจุดสำคัญใหญ่ๆ ที่นำมาใช้วิเคราะห์ ได้แก่ 1) จุดเริ่มเรื่อง เป็นช่วงเวลาที่นักเขียนจับมาเป็นตอนเริ่มต้นของการกระทำในละคร ก่อนที่จะพัฒนาเรื่องต่อไปในทิศทางที่วางไว้ 2) ความขัดแย้ง เป็นอุปสรรคให้ตัวละครได้ต่อสู้หรือแก้ไขและจำลองชีวิตจริงของมนุษย์ 3) จุดวิกฤต คือ ช่วงเวลาที่ตัวละครต้องตัดสินใจ 4) จุดสูงสุด คือ ช่วงขณะที่ความตึงเครียดขึ้นไปถึงจุดสูงสุดในละคร บทละครส่วนมากจะมีการดำเนินเรื่องที่มีความตึงเครียดมากขึ้นเรื่อยๆ จนนำไปสู่จุดสุดยอดของเรื่อง และ 5) การคลี่คลาย ที่จะส่งให้ตอนจบของละครมีพลังตรึงตราและน่าประทับใจได้มาก

ในส่วนของตัวละครก็มีความสำคัญเช่นกัน ตัวละครจะมีเป้าหมาย แรงจูงใจ ความต้องการ และการกระทำหลักเป็นแก่นของตัวละครที่ผลึกเข้ามาในเรื่อง คนเขียนบทกำลังใช้ตัวละครนี้เพื่อส่งผลอะไรไปสู่ตัวละครอื่น และมีหน้าที่ในการสะท้อนสารสำคัญของเรื่องไปสู่ผู้ชมอย่างไร ซึ่งมักสะท้อนออกมาผ่านการเรียนรู้ของตัวละครว่าความต้องการหลักของตัวละครตั้งแต่ต้นเรื่องถูกปะทะกับอะไร ตัวละครต่อสู้และเอาชนะอย่างไร ในตอนท้ายเรื่องตัวละครไปถึงเป้าหมายของตนหรือไม่ การเดินทางของตัวละครในเรื่องส่งผลให้เรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองอย่างไร เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมี “ความคิด” ที่อยู่เบื้องหลังเรื่องราวในละคร คือจุดมุ่งหมายหรือความหมาย (Premise) ของบทละครเรื่องนั้น ในปัจจุบันนิยมใช้คำว่า “แก่น” (Theme) ของเรื่อง ซึ่งหมายความว่าละครเรื่องนั้นพูดถึงอะไรและพูดถึงเรื่องนั้นอย่างไร การหาความคิดในละครทำได้โดยการวิเคราะห์โครงเรื่องและตัวละครให้ได้ก่อน เพื่อให้สามารถบอกได้ว่า ตัวละครหลักเป็นใคร ต้องการอะไร มีความขัดแย้งอะไรเกิดขึ้น ตัวละครเรียนรู้อะไร หรือ

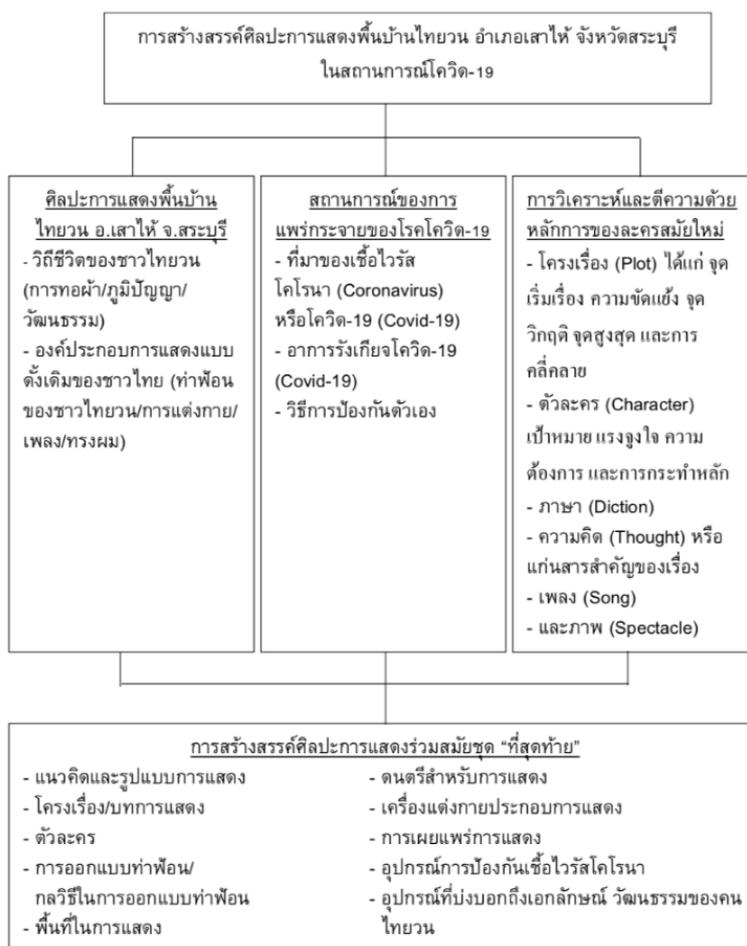
แทนที่จะเรียนรู้ กลับไม่เรียนรู้อะไร หากจุดวิกฤตและจุดสูงสุดของเรื่องให้ได้ ตลอดจนสามารถบอกได้คร่าวๆ ว่า “ละครเรื่องนี้ต้องการสื่ออะไร” ส่วนภาษาเป็นการใช้เพื่อสื่อความหมายของเรื่อง โดยสามารถใช้ทั้งภาษาโดยตรง และโดยนัยให้ผู้ชมได้สะท้อนความคิด รวมถึงการใช้เพลงและบรรยากาศหรือภาพของเรื่องประกอบกับการวิเคราะห์การกระทำและความต้องการของตัวละคร โดยบรรยากาศของเรื่องก็จะช่วยตีกรอบความรู้สึกบางอย่างให้การแสดงละเอียดลุ่มลึกมากขึ้นด้วย

การศึกษาวิเคราะห์และตีความบทละครตามองค์ประกอบการแสดงจะทำให้เข้าใจเรื่อง และตัวละครได้อย่างถ่องแท้ ลึกซึ้ง มีมิติ มีเหตุผล และมีที่มาที่ไป จากการศึกษาเรื่องการสร้างสรรคและพัฒนาการแสดงจากศิลปะการแสดงพื้นบ้านและการศึกษาเรื่องการแสดงในยุคโควิด-19 ผู้วิจัยพบว่างานวิจัยที่ผ่านมามักเป็นการสร้างสรรคและพัฒนาบทละครจากการแสดงพื้นบ้าน ผ่านการวิเคราะห์และตีความแบบร่วมสมัย มุ่งสร้างสรรคโครงเรื่องและบทที่ประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านสู่การแสดงร่วมสมัย รวมถึงงานวิจัยที่มุ่งเน้นเรื่องการปรับตัวของวงการศิลปะการแสดง วงการศิลปะ และอุตสาหกรรมการแสดงในสถานการณ์ปัจจุบัน แต่งานวิจัยเชิงสร้างสรรคทั้งบทและทำพ็อนที่สะท้อนและได้รับแรงบันดาลใจการออกแบบทำพ็อนในสถานการณ์โควิด-19 ยังมีไม่มากนัก ผู้วิจัยจึงมุ่งศึกษาวิจัยและสร้างสรรคศิลปะการแสดงพื้นบ้านโดยสะท้อนภาพเหตุการณ์จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคม เพื่อเป็นศิลปะการแสดงร่วมสมัยที่สามารถสื่อสารกับยุคสมัยปัจจุบัน ภายใต้บริบทของโรคระบาดโควิด-19 ที่ส่งผลกระทบต่อทุกภาคส่วน

5. กรอบแนวคิดการวิจัย

ผู้วิจัยใช้กรอบแนวคิดของการสร้างสรรคศิลปะการแสดงร่วมสมัย ดังนี้

1. ข้อมูลศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน โดยคัดเลือกทำพ็อนที่สามารถนำไปสร้างสรรคต่อยอดเป็นผลงานการแสดงชิ้นใหม่ได้
2. ข้อมูลสถานการณ์ของการแพร่กระจายของโรคโควิด-19 ที่นำมาเป็นโครงเรื่องเพื่อผสมผสานทำพ็อนดนตรี และการเคลื่อนไหว เพื่อสื่อสารแก่นสาระ (Message) ของการแสดงชิ้นนี้
3. การวิเคราะห์และตีความด้วยหลักการของละครสมัยใหม่เพื่อสร้างสรรคลีลาการเคลื่อนไหวให้เข้ากับสถานการณ์โควิด-19

6. วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพและสร้างสรรค์ โดยสร้างสรรค์ผลงานด้านการแสดงพื้นบ้านที่มีรากฐานมาจากศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน ศึกษาค้นคว้าและวิเคราะห์ข้อมูลแล้วนำมาออกแบบแนวคิดสร้างสรรค์ผลงาน มีขั้นตอนการศึกษาดังนี้

1. การศึกษาข้อมูลเอกสารได้แก่
 - 1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19
 - 1.2 ชาวไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี
 - 1.3 วัฒนธรรมและเอกลักษณ์ของไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี
 - 1.4 ท่าพ้อนไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี
2. การลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ เช่น ประวัติเอกลักษณ์ ศิลปะพื้นบ้านไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี
3. นำข้อมูลที่ได้นำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และออกแบบสร้างสรรค์การแสดง
4. นำการแสดงฉบับสมบูรณ์ให้ผู้เชี่ยวชาญด้านศิลปะการแสดงประเมินและตรวจสอบคุณภาพ
5. เรียบเรียงข้อมูล สรุปผล แล้วเขียนเป็นบทความวิจัยเพื่อเผยแพร่

7. ผลการศึกษา

ผู้วิจัยศึกษาข้อมูลหลากหลายแหล่ง เพื่อวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล นำไปสู่การสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” แบ่งข้อมูลได้ดังนี้

7.1 การรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19

1. ที่มาของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19) ไวรัสโคโรนาเป็นไวรัสที่จัดอยู่ในวงศ์ใหญ่ที่สุดในบรรดาไวรัสที่พบในสัตว์และคน เป็นสาเหตุทำให้เกิดความเจ็บป่วยต่างๆ ตั้งแต่โรคหวัดธรรมดาจนถึงโรคที่ทำให้เกิดความเจ็บป่วยอย่างรุนแรง มีระยะฟักตัวตั้งแต่การติดเชื้อจนถึงระยะที่เริ่มมีการแสดงอาการของโรคประมาณ 1 ถึง 14 วัน (World Health Organization Thailand, 2020)

2. อาการรังเกียจโควิด-19 (Covid-19) คือ ปรากฏการณ์รังเกียจผู้ป่วยโควิด แม้แต่บุคลากรทางการแพทย์ก็ได้รับผลกระทบไปด้วย เป็นเรื่องที่น่าใจได้และไม่น่าแปลกใจในสถานการณ์ขณะนี้ เพราะเป็นปรากฏการณ์แปลกใหม่ ไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ส่งผลให้คนกลัว “เป็นกลไกทางจิตวิทยาของมนุษย์ เพราะเป็นสัตว์สังคมเลยต้องระแวดระวังภัยให้แก่คนในกลุ่มเดียวกัน ข้อมูลที่เป็นข้อมูลเชิงลบหรือเป็นข้อมูลสุดโต่งแรงจะถูกเชื่อก่อน เพราะเราจะคิดถึงกรณีเลวร้ายที่สุดเพื่อเอาไว้ระวังตัว” (หยกฟ้า อิศรานนท์, 2563)

3. วิธีการป้องกันตัวเอง เช่น การออกจากบ้านเมื่อจำเป็น หากออกจากบ้านต้องสวมหน้ากากอนามัย หลีกเลี่ยงการใช้รถสาธารณะ แต่หากจำเป็นควรระวังการสัมผัส ไม่นำมือมาสัมผัสบริเวณใบหน้า/ ดวงตา ล้างมือให้สะอาดด้วยสบู่ เจลแอลกอฮอล์หรือสเปรย์แอลกอฮอล์ ยืนห่างจากผู้อื่นอย่างน้อย 1-2 เมตร รับประทานอาหารที่ปรุงสุกใหม่ แยกทานเดี่ยว ไม่ใช้สิ่งของส่วนตัวร่วมกับผู้อื่น เช่น ช้อน ส้อม แก้วน้ำ และเมื่อกลับถึงบ้านควรอาบน้ำสระผมทันที เพื่อล้างเชื้อโรคออก (กรมควบคุมโรค, 2563)

จากการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19 ถึงที่มา อาการรังเกียจโควิด-19 (Covid-19) และวิธีการป้องกันตัวเอง ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาสร้างสรรค์การแสดง ดังนี้

ตารางที่ 1

วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19 (Covid-19) สร้างสรรค์การแสดงพื้นบ้านไทยวน

ข้อมูลที่ศึกษา	สิ่งที่นำมาประยุกต์	การสร้างสรรค์การแสดง
ที่มาของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19)	- ความเข้าใจถึงที่มา ความหมาย ลักษณะของเชื้อไวรัสโคโรนา - เหตุผลที่ส่งผลให้มนุษย์เกิดความกลัวเชื้อไวรัสโคโรนา	การนำความรู้ที่ได้เป็นกรอบที่มาของการเขียนบทการแสดงให้สอดคล้องกับข้อมูลเชื้อไวรัสโคโรนาซึ่งไม่ขัดแย้งกับต่อความเป็นจริง และสามารถส่งผลให้ผู้ชมเกิดอารมณ์ร่วมในการชมการแสดงได้ดียิ่งขึ้น
อาการรังเกียจโควิด-19 (Covid-19)	- ลักษณะท่าทาง อาการของผู้รังเกียจ - เหตุการณ์ของหญิงสาวที่ถูกสังหารรังเกียจ	- ปรากฏในบทการแสดงที่ถูกถ่ายทอดไปยังนักแสดงที่เป็นชาวบ้านส่งเสียงประณาม ขับไล่ และแสดงอาการ ท่าทางไม่พอใจหญิงสาวที่กลับจากกรุงเทพฯ จะเดินทางเข้ามาพักอาศัยในหมู่บ้าน - อารมณ์และความรู้สึกของผู้ที่ถูกขับไล่ ถูกถ่ายทอดไปยังนักแสดงนำ ได้แสดงอาการวิตกกังวล เครียด เศร้า หวาดระแวง
วิธีการป้องกันตัวเอง	- การล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ - การใช้สเปรย์แอลกอฮอล์ฉีดฆ่าเชื้อโรค - การประดิษฐ์ผ้าปิดจมูกด้วยผ้าทอพื้นบ้านไทยวน	ปรากฏในบทการแสดงที่เป็นภาพเคลื่อนไหวให้นักแสดงล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์ ใช้สเปรย์ฉีดเล็บของเหลืองที่ต้องใส่ฟอน และการวางผ้าปิดจมูกที่ประดิษฐ์ด้วยผ้าทอพื้นบ้านไทยวนบนที่ทอผ้า เพื่อแสดงถึงวิธีการป้องกันและการนำเอกลักษณ์ของชาวไทยวน อำเภอสาวไห้ จังหวัดสระบุรี มาสร้างสรรค์

7.2 การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับชาวไทยวน

1. ชาวไทยวนมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย อนุรักษ์ศิลปะเก่าแก่ดั้งเดิม โดยเฉพาะการใช้ภาษา การแต่งกาย อาหาร ศิลปะการแสดง รูปแบบอาคารบ้านเรือน และวิถีการดำเนินชีวิต สิ่งที่บ่งบอกความเป็นไทยวนของอำเภอสาวไห้ จังหวัดสระบุรี คือ ผ้าทอที่มีความสวยงาม ประณีต มีลวดลายเป็นเอกลักษณ์ การสะพายย่าม การฟ้อนที่มีความสวยงามในแบบของตนเอง และเสน่ห์ที่สามารถมัดใจบุคคลที่มาเยือนได้ก็คือ รอยยิ้มและความอ่อนน้อม

2. การแสดงแบบอนุรักษ์ไทยวน ผู้วิจัยสามารถแยกองค์ประกอบของการอนุรักษ์ได้ดังนี้

2.1 ท่าฟ้อน ผู้วิจัยอนุรักษ์ท่าฟ้อนที่เป็นท่าดั้งเดิม มาจากวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ และสืบทอดมาถึงปัจจุบัน 4 ท่า (ธนาภรณ์ สวัสดิ์, การสื่อสารส่วนบุคคล, 9 เมษายน 2563) นำมาเป็นท่าตั้งต้นในการสร้างสรรค์การแสดง ดังนี้

ตารางที่ 2

การนำท่าพ็อนแบบอนุรักษ์ของชาวไทยวน อำเภอเสาไห้ จังหวัดสระบุรี มาสร้างสรรค์

ชื่อและภาพท่าพ็อน	ความหมายของท่าพ็อน	การสร้างสรรค์
<p>ท่าตากข้าวแต่น</p> 	ท่าตากข้าวแต่นเลียนแบบมาจากวิถีชีวิต การทำขนมที่ชาวไทยวน นิยมทำกันในวันขึ้นปีใหม่และวันสงกรานต์	ท่าพ็อน ใช้มือเป็นสัญลักษณ์แทนแผ่นข้าวแต่น จับม้วนมือแบหงายแล้วสอดขึ้นสลับสูงต่ำ ทั้งด้านซ้ายและด้านขวา ย่อยืด แล้วหมุนตัวมาด้านขวาตามจังหวะ แสดงถึงการหลีกเลี่ยงจากสิ่งรบกวนจิตใจ การไม่ต้องการรับรู้เรื่องราว ความกังวลใจ ความเครียด และความขุ่นข้องหมองใจ
<p>ท่ากาตากปีก</p> 	ท่ากาตากปีกเป็นท่าอัสระที่เลียนแบบมาจากพฤติกรรมของสัตว์ คือ อีกา ที่แสดงท่ากางปีกขณะบินอยู่บนท้องฟ้า	ท่าพ็อน ใช้มือทั้งสองตั้งวง เหยียดแขนตั้งระดับไหล่ ย่อเข้า ย่ำเท้าตามจังหวะ เปลี่ยนศีรษะและกอดเอว กดไหล่ไปด้านซ้าย สลับกับด้านขวา แสดงถึงการมองหาสิ่งรอบตัวทั้งในตัวบุคคลและความคิดของตัวเองที่ยังคงวิตกกังวลกับเหตุการณ์ที่ได้ประสบ
<p>ท่าเหินเวหา</p> 	ท่าเหินเวหาเป็นท่าที่เลียนแบบมาจากพฤติกรรมของสัตว์ คือ นก ที่บินอยู่บนท้องฟ้า	ท่าพ็อน มือขวาตั้งวงเหยียดแขนตั้งระดับไหล่ มือซ้ายตั้งวงระดับศีรษะแล้วพลิกข้อมือให้ปลายนิ้วชี้ออกนอกลำตัว งอศอก ยื่นแขนซ้ายออก ก้าวเท้าขวาไขว้มาด้านหน้าลำตัว แล้วหมุนลำตัวไปทางด้านซ้ายซ้ายๆ ตามจังหวะ แสดงถึงการหลีกเลี่ยงเสียงประณาม เสียงต่อว่าจากชาวบ้าน
<p>ท่าฟันไล่หน่า</p> 	ท่าฟันไล่หน่าเป็นท่าที่เลียนแบบมาจากวิถีชีวิตการประกอบอาชีพทำนา	ท่าพ็อน ใช้มือทั้งสองตั้งคู่กันหน้าลำตัวระดับชายพก มือขวาคว่ำฝ่ามือ มือซ้ายหงายฝ่ามือ ยื่นมาด้านหน้าลำตัวมีระยะขนานกับไหล่ ปาดมือทั้งสองไปด้านขวา พร้อมกับก้าวเท้าขวาไขว้มาด้านหน้า จากนั้นเอนลำตัวไปด้านซ้ายพร้อมกับมือและเท้า แสดงถึงการขับไล่อารมณ์ ความรู้สึกเศร้า เครียด วิตกกังวลออกจากจิตใจ

โดยท่าพ็อนทั้ง 4 ท่าที่กล่าวมาข้างต้น ผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์และตีความใหม่ เพื่อถ่ายทอดอารมณ์และความรู้สึกของผู้แสดงนำที่เกิดภาวะความเครียด ความวิตกกังวล ความเศร้า ให้สามารถดำรงชีวิตต่อไปได้ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Corona) ที่เกิดขึ้น และสร้างความสุขให้กับตัวเอง เป็นแรงผลักดันให้ก้าวเดินต่อไป ให้ท่าพ็อนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารเรื่องราวในบริบทใหม่แก่ผู้ชม

2.2 การแต่งกายแบบพื้นบ้านไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี แต่เดิมคนไทยวนสระบุรีมีถิ่นกำเนิดอยู่ที่เมืองเชียงแสน อาณาจักรล้านนา เมื่ออพยพย้ายถิ่นฐานก็ได้นำวิถีชีวิต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมต่างๆ ติดมาด้วย ทั้งในเรื่องการแต่งกาย แม้ว่าจะในเขตภูมิภคินาที่ตั้งปัจจุบัน คือ ภาคกลางของประเทศไทยจะมีสภาพอากาศร้อนและมีความแตกต่างจากเมืองเชียงแสน แต่ชาวไทยวนก็ยังอนุรักษ์และยึดถือรูปแบบการแต่งกายที่สืบทอดมาจากถิ่นฐานเดิม อีกทั้งยังมีการสืบสานการทอผ้าฝ้ายด้วยมือ เป็นลายแบบโบราณที่มีการยกดอกมุก การจก ปั่นไก (ควมเส้น) เกาะล้วง และการมัดก้าน (คาดก้าน) ที่แสดงถึงอัตลักษณ์ของชาวไทยวนและแฝงคติความเชื่อ จารีต ประเพณี และวัฒนธรรมของคนไทยวน (ภัททิรา วิริยะสกุลรัตน์, 2551) ที่ว่าผู้หญิงไม่สามารถบวชเพื่อศึกษาธรรมะบรรลุถึงสวรรค์ได้ ดังนั้นการบวชเรียนของผู้หญิงก็คือ การทอผ้า (วิภา จิรภาไพศาล, 2561) ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้รูปแบบการแต่งกายที่ยังคงอนุรักษ์แบบพื้นบ้านไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ในการสร้างสรรค์การแสดงชุด “ที่สุดท้าย” มีลักษณะดังนี้

1) ลักษณะการแต่งกายของหญิงสาวชาวไทยวน ใช้การสวมเสื้อสีขาวแขนยาว คอจีน นุ่งผ้าถุงพื้นบ้านไทยวน สีน้าเงินลายขวาง มีลายยกมุกที่เชิงผ้า เหตุที่เลือกใช้ผ้าถุงสีน้าเงินแดง เนื่องจากเป็นผ้าถุงที่พบในกลุ่มทอผ้าพื้นบ้านคนไทยวน อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ในช่วงสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19) ประกอบกับเป็นสีที่เข้ากับกับยามไทยวน ซึ่งผู้วิจัยใช้ประกอบในการดำเนินเรื่อง และเหตุที่ผู้วิจัยเลือกใช้เสื้อสีขาว เพราะต้องการให้ผู้แสดงมีความโดดเด่น สีของชุดไม่กลืนไปกับสีของฉากที่ใช้ในการสร้างสรรค์ ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1. การแต่งกายอนุรักษ์จากผู้วิจัย
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563)

2) ลักษณะทรงผม ผู้วิจัยอนุรักษ์แบบทรงผม โดยนำแบบมาจากภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดสมุหประดิษฐาราม อำเภอเส้าไห้ จังหวัดสระบุรี ซึ่งบอกเล่าเรื่องราวความเป็นมาและวิถีชีวิตของชาวไทยวน โดยการรวบผมมวยต่ำ มีการมัดผมเป็นจอนหูทั้งสองข้าง ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2. ทรงผมอนุรักษ์จากผู้วิจัย
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 9 เมษายน 2563)

เพื่อยังอนุรักษ์เอกลักษณ์ของคนไทยวน อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยจึงเลือกที่จะคงรูปแบบการแต่งกาย เสื้อผ้าถุง ทรงผมและรายละเอียดต่างๆ ที่ปรากฏตามหลักฐานที่สามารถอ้างอิงได้ ให้ผู้แสดงนำได้สวมใส่เป็นสื่อในการนำเสนอให้ผู้ชมได้เห็นถึงรูปแบบวิถีชีวิต ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมของคนไทยวน อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี ที่ยังคงมีการสวมใส่สืบทอดมาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้การคงรูปแบบเอกลักษณ์ของคนไทยวน อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี ไว้ยังส่งผลต่อความเข้าใจ ความรู้สึก อารมณ์ ความหมายของผู้แสดงนำ อีกทั้งยังเป็นการร่วมอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะให้ยังคงอยู่ในสังคม ส่งผลให้ผู้ชมเกิดการเรียนรู้ ทำตาม และร่วมกันอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านได้อีกทางหนึ่ง

3) การทอผ้าไทยวน ผู้วิจัยนำเสนอการอนุรักษ์วิถีการผ้าทอของคนไทยวนที่ในปัจจุบันยังคงมีการรวมกลุ่มกันทอผ้าเป็นอาชีพหลัก การทอผ้าเปรียบเสมือนชีวิตและจิตใจของคนไทยวน คนไทยวนทอผ้าสำหรับใช้เป็นเครื่องแต่งกาย ทำเป็นย้อมสำหรับใส่ของไปไร่ไรนา ใส่อุปกรณ์ช่าง ใส่หมากหรือใส่เงิน (วิภา จิรภาไพศาล, 2561) นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีการประดิษฐ์กระเป๋าต่างดัด ผ้าเช็ดหน้า ผ้ารองแก้ว ผ้าปิดจมูก และผลิตภัณฑ์ต่างๆ ซึ่งนับว่าวิถีชีวิตเช่นนี้ยังคงแสดงให้เห็นถึงอัตลักษณ์ของคนไทยวนได้อย่างชัดเจน และควรค่าอย่างยิ่งแก่การนำเสนอการอนุรักษ์ภาพการทอผ้าให้ปรากฏในการสร้างสรรค์การแสดงนี้

ภาพที่ 3. การรวมกลุ่มทอผ้าคนพื้นบ้านไทยวน อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2563)

7.3 การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา

ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19 (Covid-19) และข้อมูลเกี่ยวกับไทยวนนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ และตีความใหม่ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะการแสดงพื้นบ้านแบบอนุรักษ์ในบริบทใหม่ สื่อสารประเด็นที่สะท้อนสภาพสังคมและเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19) โดยใช้ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับโควิด-19 (Covid-19) มาสร้างเป็นโครงบทการแสดงเพื่อให้ข้อมูลมีความสมเหตุสมผลและน่าเชื่อถือ และใช้ข้อมูลเกี่ยวกับไทยวนเป็นเครื่องมือในการสื่อสารแบบอนุรักษ์ที่มีการตีความใหม่ผ่านเอกลักษณ์ วิถีชีวิต ประเพณี ศิลปะการแสดง ประกอบด้วยการแต่งกาย ทรงผม การพ้อน และการทอผ้า ในงานสร้างสรรค์ชุด “ที่สุดท้าย” ผลที่ได้จากการศึกษาทำให้ผู้วิจัยประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนสู่การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน อำเภอสายบุรี จังหวัดสระบุรี ในสถานการณ์โควิด-19 ดังนี้

7.3.1 การประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน

จากการศึกษารวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโควิด-19 ถึงที่มา ลักษณะอาการรังเกียจ วิธีการป้องกัน รวมถึงการสรุปข้อมูลเอกลักษณ์ของไทยวนที่ผู้วิจัยต้องการอนุรักษ์ ประกอบด้วยวิถีการทอผ้า การอนุรักษ์ท่าพ้อน การแต่งกาย และทรงผม มาใช้เป็นข้อมูลในการออกแบบสร้างสรรค์ผลงาน ผู้วิจัยพบว่าการประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยมีตัวละครดำเนินเรื่องเป็นผู้ที่กลับมาจากกรุงเทพฯ เข้ามาสู่มุมบ้าน คนในหมู่บ้านมีอาการรังเกียจ สามารถสะท้อนปัญหาที่พบในปัจจุบันได้ชัดเจนและเปิดโอกาสให้ตัวละครดำเนินเรื่องนำเสนอเอกลักษณ์ตัวตนของคนไทยวนผ่านศิลปะการแสดง ในระหว่างที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของโควิด-19 เป็นเครื่องมือสื่อสารให้ผู้ชมได้เข้าใจ เกิดมุมมองความคิดใหม่ โดยมีองค์ประกอบในการสร้างสรรค์ผลงานดังนี้

1. **โครงเรื่อง** ผู้วิจัยได้ออกแบบโครงเรื่อง นำเสนอเป็นเรื่องสั้น มีความยาว 4 นาที ให้ชื่อว่า “ที่สุดท้าย” เป็นเรื่องราวของผู้หญิงคนหนึ่ง เมื่อวันที่ชีวิตต้องดิ้นรนเข้ามาทำงานในเมืองกรุงเพื่อคนอื่น มาถึงจุดที่อับจนหนทางกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 ที่ไหนคงไม่อบอุ่นเท่าที่เราเรียกว่า “บ้าน” อ้อมกอดและความรักที่พุ่มพักให้ผู้หญิงคนหนึ่งได้เติบโตมาอย่างกล้าแกร่ง แต่ไม่แข็งแรงเกินไปกว่าอดีตและ “ความไม่รู้” เธอจึงกลับมาที่ที่สุดท้าย นั่นคือ บ้านของเธอ

2. **ตัวละคร** ผู้วิจัยกำหนดบทบาทของตัวละครในการดำเนินเรื่อง แบ่งออกเป็น 5 ช่วง ดังนี้

1) ช่วงที่ 1 กำหนดบทบาทตัวแสดงนำเป็นหญิงสาวที่มาจากต่างจังหวัดเข้าไปทำงานหาเงินเพื่อครอบครัวและตนเองในกรุงเทพฯ เมื่อเกิดการแพร่ระบาดของเชื้อโควิด-19 รัฐบาลออกมาตรการการควบคุมการแพร่ระบาดของโรคด้วยการออกพระราชกำหนดฉุกเฉิน ส่งผลให้เธอกลายเป็นผู้ไร้งานทำในทันที วิกฤตในขณะนั้นส่งผลให้เธอเกิดความกังวล เครียด เศร้าที่ไม่มีงานทำและเงินของเธอกำลังจะหมดลง สิ่งเดียวที่เธอคิดได้ คือ การกลับบ้าน จึงได้แจ้งให้แม่ทราบ แต่แล้วข้อความที่ได้รับจากแม่ส่งผลให้เธอรู้สึกไม่ค่อยสบายใจ แต่เธอไม่มีทางเลือกมากนัก เธอจึงกลับบ้าน

2) ช่วงที่ 2 หญิงสาวเดินลงจากรถประจำทางด้วยความกังวลและรีบร้อน เมื่อถึงทางเข้าหมู่บ้าน เธอพบเจอข้อความต่าง ๆ ที่เขียนกล่าวว่าและไม่ต้องรับคนที่กลับมาจากกรุงเทพฯ ซึ่งหนึ่งในนั้นก็คือเธอ ซ้ำร้ายเธอยังได้พบกับชาวบ้านที่ตะโกนไล่และแสดงท่าทางขับไล่ เธอรู้สึกเสียใจ กังวลในสิ่งที่พบเจอ ถึงแม้เธอจะรู้ว่าไม่ได้ติดเชื้อไวรัสโคโรนาก็ตาม แต่ดูเหมือนจะไม่มีใครรับฟังความเห็นจากเธอ

3) ช่วงที่ 3 หญิงสาวเดินด้วยความเสียใจ เครียด กังวล หมดหนทางกับการตงงาน การไม่มีเงิน การถูกขั้บไล่ และสิ่งต่างๆ ที่บั้นทอนชีวิต เธอมองไปตามสายน้ำที่ทอดยาว ทั้งใจไปกับสายลม และแล้วความรู้สึกถึงภาพอดีตอันงดงามในวันที่เธออาศัยอยู่ที่หมู่บ้านแห่งนี้ วิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรม หล่อเลี้ยงให้เธอมีความสุข

4) ช่วงที่ 4 หญิงสาวใช้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนคลายความทุกข์และสร้างความสุขให้กับตนเอง แต่เธอก็ไม่ลืมที่จะปฏิบัติตนให้ปลอดภัยจากเชื้อไวรัส เธอล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอล์และฉีดสเปรย์แอลกอฮอล์ที่เล็บทองเหลือง ก่อนที่จะลุกขึ้นพ้อนด้วยอารมณ์ที่มีทั้งความกังวล ความทุกข์ และความสุข

5) ช่วงที่ 5 หญิงสาวใช้ชีวิตอยู่ภายในหมู่บ้านอย่างโดดเดี่ยว เธอทอผ้าจนเสร็จเป็นแมสก์ เวลาที่ได้ฟังข่าว หรือได้ดูสื่อเกี่ยวกับเชื้อไวรัสโคโรนา เธอจะคิดถึงภาพและได้ยินเสียงชาวบ้านขับไล่อยู่เสมอ สุดท้ายด้วยความเครียด ความวิตกกังวล ความอ่อนล้า ทำให้เธอตัดสินใจถอดแมสก์ที่เธอทอและเย็บเสร็จวางลงบนที่ทอผ้า

บทบาทของตัวละครที่ปรากฏต้องการสื่อสารให้ผู้ชมได้เห็นถึงภาวะที่มากกระทบผู้หญิงคนหนึ่งที่ได้รับผลจากอาการรังเกียจของคนในชุมชน โดยจุดจบสุดท้ายผู้วิจัยต้องการเปิดประเด็นให้ผู้ชมคิดต่อว่าเกิดอะไรขึ้นกับผู้หญิงคนนี้ เพราะฉะนั้นมุมมองที่ผู้ชมแต่ละคนได้รับอาจเหมือนกัน หรือแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของผู้ชม

3. กลวิธีในการพ้อน ผู้วิจัยใช้ท่าพ้อนที่เป็นแบบอนุรักษ์ของไทยวนมาเป็นท่าพ้อนตั้งต้นแล้วผสมท่าพ้อนที่เป็นเอกลักษณ์การพ้อนเล็บของคนไทยล้านนาและท่าพ้อนที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ให้มีความสอดคล้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกับโครงเรื่อง ตัวละคร และทำนองเพลง โดยเรียงตามลำดับการพ้อน ดังนี้

ตารางที่ 3

ตารางแสดงความสัมพันธ์การสร้างสรรค์ท่าพ้อน

ท่าที่	ท่าพ้อน	อารมณ์/ ความหมาย	การประยุกต์ท่าพ้อน
1		อารมณ์ที่เต็มไปด้วย ความวิตกกังวล ความเครียด อยู่ภายใน ศีรษะ	ท่านี้มาจากท่าพ้อนเล็บ แต่ชูแขนเหนือศีรษะ เปรียบเป็นก้อนความคิดที่อยู่ในศีรษะของ นักแสดงเต็มไปด้วยความเรื่องราวต่างๆ ที่พบเจอในสถานการณ์ การแพร่ระบาดของไวรัสโคโรนา ความวิตกกังวล ความหวาดกลัว ความเศร้า ที่ตั้งก้องอยู่ใน ความคิด
2		การปล่อยอารมณ์ที่ถือไว้ ทั้งหมดลงข้างตัว	ท่านี้มาจากท่าพ้อนกายลาย ใช้อารมณ์ แยกส่วนประกอบของเท้า มือ ลำตัว และศีรษะ ออกจากกัน ครอบคลุมทั่วทั้งร่างกายและจิตใจ

ท่าที่	ท่าฟ้อน	อารมณ์/ ความหมาย	การประยุกต์ท่าฟ้อน
3		ความวิตกกังวล ความหวาดระแวง ที่โดนชาวบ้านขับไล่	ท่านี้มาจากการสร้างสรรค์การเดินปกติ แต่ใช้อารมณ์การบิดเบือนของใบหน้า และดวงตาสอดส่องไปทางขวาและซ้าย ด้วยอาการหลบสายตา แสดงความกลัวและกลัวในเวลาเดียวกัน
4		การพลิกตัวหนี จากความจริงที่เกิด	ท่านี้มาจากท่าฟ้อนไทยวน ท่าดากข้าวแต่น แสดงท่าฟ้อนพร้อมกับตัวหมุนไปด้านขวา แสดงถึงการไม่ยอมใดยิน ไม่ยอมกรับฟังเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้น
5		ไม่ยอมรับในสิ่งที่ชาวบ้าน ประณาม	ท่านี้มาจากท่าฟ้อนไทยวน ท่าเหินเวหา แสดงอาการหมุนรอบหลักหนีในสิ่งที่ไม่ต้องการ หนีเสียงประณาม เสียงต่อว่าจากชาวบ้าน พร้อมทั้งใช้สายตามองไปบนฟ้า เพื่อหลบจากความจริงที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน
6		การทิ้งกายลงมอง ในอีกมุมหนึ่งที่ต่างจาก ความเป็นจริง	ท่านี้มาจากท่าฟ้อน ฟ้อนแหงน ประยุกต์การทอดกายลงในภาวะที่ไม่อยากรับรู้เรื่องราวต่างๆ หงายตัวเพื่อมองอีกมุมที่ไม่เคยมอง
7		ใช้สิ่งที่มีอยู่คือการฟ้อน สร้างความสุขให้กับตัวเอง	ท่านี้มาจากท่าฟ้อนเล็บ แสดงการกลับมาอยู่กับตัวเอง การใช้มือจีบม้วนแต่ละรอบ ปังบอกถึงวิถีชีวิตที่มนุษย์จะต้องเดินทางต่อ และวนกลับมาที่จุดเดิม เพื่อกลับมาสร้างความสุขและให้กำลังใจตัวเอง
8		มองหาผู้คนที่กล่าวว่า ตนเองอีกครั้ง แต่สุดท้าย ก็พบว่า ไม่มีใครเป็นคนที่ หรือดีเตียน มีแต่จิตใจ ของเราเองเป็นผู้กำหนด	ท่านี้มาจากท่าฟ้อนไทยวน ท่ากาตากปีก แสดงถึงการมองหาสิ่งรอบตัวทั้งในตัวบุคคล และความคิดของตัวเองที่ยังคงวิตกกังวลกับเหตุการณ์ที่ได้ประสบ

ท่าที่	ท่าพ็อน	อารมณ์/ ความหมาย	การประยุกต์ท่าพ็อน
9		พยายามขยับไล่ความวิตก ออกจากจิตใจ	ท่านี้มาจากท่าพ็อนไทยวน ท่าพ็อนไล่ना แสดงถึงการขยับไล่อารมณ์ ความรู้สึกเศร้า เครียด วิตกกังวล ออกจากจิตใจ
10		ดึงความสุขทุกสิ่งที่เป็น ตัวของตัวเองกลับมา	ท่านี้ประยุกต์ท่าเคล้ามือเป็นท่าจับ ดึงมือจับยาวสาวเข้าหาตนเอง เปรียบกับ การดึงความสุขและสิ่งดีๆ ให้กลับมาหาตัวเอง
11		การเข้ามาสู่ตัวเอง	ท่านี้ประยุกต์การจับรูทกับผ้าถุง เก็บความรู้สึก ความกังวล ความเครียด ความเศร้า และ อารมณ์ต่างๆ ที่ขุ่นข้องหมองใจให้หายไป แล้วกลับมามีความสุขกับตัวเอง
12		การอยู่กับตัวเองอีกครั้ง กับความสุขในศิลปะ การพ็อน(ความเป็นตัวตน)	ท่านี้ประยุกต์ท่าพ็อนเล็บ แสดงถึงที่สุดท้าย ที่เราต้องมี คือ การอยู่กับตัวเอง ตัวตนของเรา และเชื่อมั่นในสิ่งที่เราว่าเราไม่ติดเชื่อไวรัส

7.3.2 การนำเสนอผลงานผ่านสื่อมัลติมีเดีย

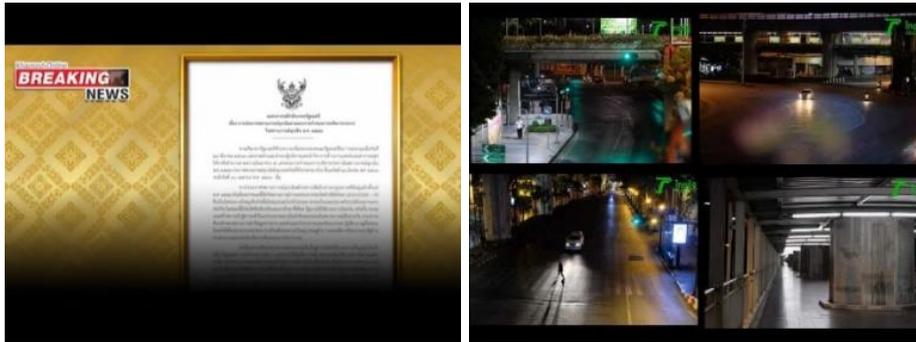
ผู้วิจัยเลือกการใช้ภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ข้อความ ทำนอง และเสียงเพลงเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องให้งานศิลปะการแสดงพื้นบ้านมีความแปลกใหม่ แตกต่าง และน่าสนใจ เช่น การนำเสนอข้อความตั้งประเด็นสอบถามผู้ชมในช่วงแรกของการนำเสนอผลงานสร้างสรรค์และจุดจบ โดยไม่ปิดกั้นความคิดของผู้ชม

1. การใช้ภาพพื้นหลังสีดำ ซึ่งเป็นสีแห่งการควบคุมและพลังอำนาจที่ไม่ดี แสดงถึงเหตุการณ์ความวิตกกังวลในสถานการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้นในการนำเสนอเรื่องราวในสื่อมัลติมีเดีย อีกทั้งการใช้ตัวอักษรสีขาวยังบ่งบอกถึงอาการโศกเศร้า ความอาลัยต่อเหตุการณ์ที่กำลังจะเกิดขึ้น

ภาพที่ 4. (ซ้าย) และ ภาพที่ 5. (ขวา) ข้อความที่ปรากฏในสื่อ
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2563)

2. การเลือกใช้ภาพที่เกิดจากสถานการณ์จริง เพื่อสื่อสารให้ผู้ชมเกิดความเข้าใจในสิ่งที่กำลังจะสื่อสารได้ชัดเจนและง่ายขึ้น เช่น การเลือกนำภาพและเสียงจากการประกาศพระราชกำหนดฉุกเฉิน การนำภาพกรุงเทพฯ ที่ไร้ผู้คนหลังการประกาศพระราชกำหนดฉุกเฉินที่เกิดขึ้นจริงมาใช้ประกอบการนำเสนอในสื่อมัลติมีเดีย

ภาพที่ 6. ภาพประกาศพระราชกำหนดฉุกเฉิน (ซ้าย) และ ภาพที่ 7. สถานการณ์ในประเทศไทย (ขวา)
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2563)

3. การใช้การพิมพ์ข้อความแทนการพูดสนทนาโต้ตอบระหว่างบุคคล เพื่อเปลี่ยนอารมณ์ของผู้ชมสื่อมัลติมีเดีย จากการชมภาพ การฟังเพลง การได้ยินเสียงทำนอง อีกทั้งการเลือกใช้โปรแกรมไลน์ (LINE) ที่ปัจจุบันคนทั่วไปใช้กันอย่างแพร่หลายนั้นสามารถช่วยให้ผู้ชมเข้าใจความหมายในการสื่อสารและเข้าถึงอารมณ์ความรู้สึกของผู้แสดงได้เป็นอย่างดี

ภาพที่ 8. (ซ้าย) และ ภาพที่ 9. (ขวา) ภาพการสนทนาโต้ตอบระหว่างบุคคล
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2563)

4. การนำเสนอภาพเคลื่อนไหวในการเล่าเรื่องแทนการสนทนา เน้นภาพสมจริงที่ผู้วิจัยได้สืบค้น ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่เคยเกิดขึ้นจริงกับคนส่วนใหญ่ที่ทำงานในกรุงเทพฯ แล้วเดินทางกลับไปยังต่างจังหวัดในช่วงเวลาหลังจากการประกาศพระราชกำหนดฉุกเฉินกับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (COVID-19) ผู้วิจัยเลือกนำเสนอภาพสั้นๆ ที่มีความหมาย สะท้อนถึงเหตุการณ์ ความรู้สึก และอารมณ์ที่เกิดขึ้นกับตัวละคร ส่งผ่านไปยังผู้ชม

ภาพที่ 10. (ซ้าย) และ ภาพที่ 11. (ขวา) การดำเนินเรื่องกับสถานการณ์โควิด-19
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2563)

5. การนำเสนอภาพที่สื่อความหมายถึงวิธีการป้องกันเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) จากข้อมูลที่ได้รับ การยืนยันจากองค์การอนามัยโลก WHO โดยการใช้เจลล้างมือและการฉีดสเปรย์แอลกอฮอล์ใส่เล็บที่ผู้แสดงจะต้องสวมใส่ ผ่านการนำเสนอภาพเคลื่อนไหวที่มีองค์ประกอบผสมผสานระหว่างอุปกรณ์การป้องกันเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) กับอุปกรณ์ที่บ่งบอกถึงเอกลักษณ์วัฒนธรรมของคนไทยวน เช่น การวางอุปกรณ์บนขันโตกซึ่งเป็นภาชนะสำหรับวางอาหารของคนภาคเหนือ การวางยามซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของคนไทยวน อำเภอกาบัง จังหวัดสระบุรี การวางผ้าปิดจมูกที่ตัดเย็บด้วยผ้าทอพื้นบ้านของคนไทยวน อำเภอกาบัง จังหวัดสระบุรี เพื่อสื่อให้ผู้ชมเห็นวิธีการปรับตัวของตัวละครได้อย่างชัดเจน

ภาพที่ 12. (ซ้าย) และ ภาพที่ 13. (ขวา) การทำความสะอาดอุปกรณ์ประกอบการพ่อน้ำ
(ที่มา: กานต์พิชชา สุมาวัน ถ่ายเมื่อวันที่ 7 เมษายน 2563)

8. สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง การสร้างสรรค์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนในสถานการณ์โควิด-19 มีวัตถุประสงค์เพื่อ ประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนสร้างสรรค์เป็นการแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” โดยมีขอบเขตในการศึกษา ที่ชุมชนหมู่บ้านไทยวน อำเภอเส้าให้ จังหวัดสระบุรี ได้แก่ พื้นที่ชุมชนหมู่บ้านไทยวน ตลาดน้ำต้นตาล และ วัดสมุหประดิษฐาราม งานวิจัยนี้ใช้กระบวนการวิจัยทั้งแบบคุณภาพและสร้างสรรค์ โดยการศึกษาจากการค้นคว้า ข้อมูลเอกสาร การสัมภาษณ์ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง การสำรวจข้อมูลภาคสนาม และประสบการณ์ของผู้วิจัย โดยใช้ท่า การพ่อนของชาวไทยวนมาประยุกต์เป็นท่าหลัก ผสมผสานท่าเอกลักษณ์การแสดงศิลปะพื้นบ้านภาคเหนือให้เข้ากับ เพลงพ่อนดิ่งโองและท่าพ่อนที่ผู้วิจัยสร้างสรรค์ขึ้นใหม่ การเลือกทำนองดนตรีที่มีความหมายสัมพันธ์สอดคล้อง กับการดำเนินเรื่องในสถานการณ์โควิด-19 ที่ทำให้สังคมเผชิญหน้ากับผลกระทบในปัจจุบัน

ผลการวิจัยสรุปได้ว่าการแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” ได้ประยุกต์ศิลปะการแสดงแบบอนุรักษ์ ได้แก่ ท่า พ่อนของชาวไทยวนดั้งเดิม จำนวน 4 ท่า นำมาตีความในการเล่าเรื่องราว และสร้างท่าพ่อนใหม่ จำนวน 12 ท่า สอดคล้องสัมพันธ์กับโครงเรื่อง ตัวละคร และทำนองเพลง โดยมีการกำหนดโครงเรื่องให้สะท้อนปัญหาสังคมในช่วง การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ในประเทศไทย รวมถึงใช้เครื่องแต่งกาย ทรงผม และวิถีชีวิตการทอผ้าของชาว ไทยวน ผ่านการนำเสนอศิลปะการแสดงพื้นบ้านร่วมสมัยและสื่อมัลติมีเดีย การแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” แสดง ถึงสถานการณ์และตัวตนของชาวไทยวนในระหว่างที่เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาด ทั้งนี้ การสร้าง สรรค์ ศิลปะการแสดงร่วมสมัยสะท้อนถึงเหตุการณ์ปัจจุบันที่นำเสนอต่างไปจากแบบดั้งเดิม กล่าวคือ มีการประยุกต์ท่าพ่อน และสร้างโครงเรื่องที่จะทำให้ผู้ชมเกิดมุมมองใหม่ๆ ในการชมศิลปะการแสดงพื้นบ้าน ทว่ายังคงศิลปวัฒนธรรม พื้นบ้านของไทยวน เพื่อให้ผู้คนตระหนักถึงความเลวร้ายของโรคและสื่อสารประเด็นเรื่องโควิด-19 ทั้งผลกระทบ และการระมัดระวังตัวอย่างตรงไปตรงมา โดยใช้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านสร้างสรรค์และตีความเล่าเรื่องราวด้วย กลวิธีการสร้างสรรค์งานแบบร่วมสมัย สู่การเผยแพร่ผลงานในสื่อสมัยใหม่และวัดค่านิยมจากการเข้าชม ถือเป็นมิติ ใหม่ของการนำเสนอการแสดงพื้นบ้านที่เท่าทันและเข้ากับบริบทของสังคม ศิลปะการแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” จะทำให้มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นได้รับการอนุรักษ์ สืบสาน เผยแพร่ สร้างสรรค์ และไม่ถูกกลืนหายไปในช่วง โควิด-19

9. อภิปรายผลการวิจัย

การประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนเพื่อสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” เป็นการ นำเสนอศิลปะการแสดงพื้นบ้านรูปแบบใหม่ที่มีการใช้เอกลักษณ์ไทยวนเป็นตัวตั้งต้น ทั้งในด้านวิถีชีวิตการทอ ผ้า ท่าพ่อน การแต่งกาย ทรงผม นำมาประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19) ผ่านการนำเสนอเรื่องสั้นเป็นสื่อมัลติมีเดียบนโลกออนไลน์ เพื่อใช้เป็น เครื่องมือในการสื่อสารศิลปะการแสดงพื้นบ้านให้แก่ผู้ชมในรูปแบบและมุมมองใหม่ ผู้ชมจะต้องคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ และสรุปสิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากชมการแสดง ซึ่งผู้ชมแต่ละคนอาจเกิดมุมมองที่คล้ายกัน หรือแตกต่างกัน ได้ ไม่มีใครถูกหรือผิด สอดคล้องกับงานของสำนักวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ดที่ได้จัดทำวิดีโอเผยแพร่ความรู้ เกี่ยวกับการป้องกันโรคไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) ผ่านกลอนลำอีสาณ เผยแพร่เมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2563 เพื่อ

ใช้ศิลปะการแสดงพื้นบ้านเป็นเครื่องมือสื่อสารเรื่องวิธีการป้องกันโรค ไม่ให้ตื่นตระหนกและหวาดกลัวเชื้อโรคที่กำลังเกิดขึ้น ส่วนงานของผู้วิจัยเป็นการนำเสนอเรื่องราวการใช้ชีวิตของหญิงที่กลับมาจากกรุงเทพฯ แล้วถูกชาวบ้านประณามขับไล่ ทำให้เกิดความเครียด กังวล วิตก หวาดกลัว แต่สุดท้ายเมื่อได้กลับมาอยู่ที่พื้นที่ของตนเอง ค้นเคย ก็ได้ใช้ความสุขกับวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของตนเองทำให้มีความสุขร่วมกับการปรับตัวในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (Covid-19) การสร้างสรรค์และเผยแพร่ผลงานทางสื่อออนไลน์ ทั้งสองนี้ ส่งผลให้เข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้ง่าย รวดเร็ว ตรงตามมาตรการรักษาระยะห่างตามพระราชกำหนดฉุกเฉิน และยังเป็นการทำงานอนุรักษ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านได้อีกทางหนึ่ง

ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษ โดยมีวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมคล้ายคลึงกับชาวไทยล้านนาทางเหนือของประเทศไทย แต่ศิลปะการแสดงของชาวไทยวนนั้นมีเอกลักษณ์ของท่าพ้อนที่เป็นท่าหลักดั้งเดิมอยู่ 4 ท่า ประกอบด้วยท่าตากข้าวแต่น ท่าตากตากปีก ท่าเหินเวหา และท่าฟันไสน่า ร่ายรำอย่างเชื่องช้า อ่อนช้อย นุ่มนวล ตามจังหวะทำนองเพลง การแต่งกายเน้นการใช้ผ้าทอพื้นบ้านที่ทอเองในชุมชน มีลวดลายเอกลักษณ์ของคนไทยวน คือ ลายขวาง ยกมุก และเอกลักษณ์สำคัญที่เป็นเสน่ห์ของศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวน คือ โบกหน้าที่ยิ้มแย้ม แจ่มใส รอยยิ้มที่งดงามของนักแสดง สอดคล้องกับวนศัคดี ผดุงเศรษฐกิจ ที่กล่าวถึงเอกลักษณ์การแสดงศิลปะพื้นบ้านโนรา คณะโนรากรรมนิത്യ สงวนศิลป์ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนกับศิลปะการแสดงพื้นบ้านโนราได้รับการสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ สะท้อนวิถีชีวิต ประเพณี และวัฒนธรรม มีรูปแบบการแสดง เครื่องแต่งกาย ท่าพ้อน เนื้อร้อง ทำนองเพลง และองค์ประกอบต่างๆ ที่มีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง อีกทั้งศิลปะการแสดงพื้นบ้านยังสามารถบอกถึงประวัติที่มาของกลุ่มชนนั้นๆ ได้อีกด้วย (วนศัคดี ผดุงเศรษฐกิจ, 2561, น. 163-167) แต่รูปแบบการแสดงของไทยวนไม่ได้มีแบบแผนอย่างโนรา โดยปรากฏเป็นท่าพ้อนแบบดั้งเดิมที่สืบทอดกันมา 4 ท่า และการแสดงโนรามักแสดงเป็นเรื่องราว การแสดงไทยวนจะแสดงเป็นชุดการแสดงสั้นๆ

จากการสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัย พบว่าแตกต่างจากการแสดงสร้างสรรค์จากศิลปะการแสดงพื้นบ้านที่เคยเกิดขึ้นก่อนหน้า เช่น การแสดงละครชาตรีชุด “ราชาตรีหนีโควิด” (ภูกิจ พาสุนันท์, 2563) เนื่องด้วยการแสดงดังกล่าวเน้นถ่ายทอดเอกลักษณ์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านผ่านท่าทาง ลีลาการร่ายรำ ทำนองเพลง เนื้อร้อง ฉาก และอุปกรณ์ประกอบการแสดง เป็นการแสดงที่เล่าเรื่องทางตรง มีจุดเริ่มต้น การดำเนินเรื่อง และจุดจบที่แน่นอนชัดเจน สำหรับสื่อสารให้ผู้ชมเข้าใจว่าเกิดสิ่งใดขึ้น ส่งผลให้ผู้ชมส่วนใหญ่ได้รับมุมมองความคิดไปในทิศทางเดียวกัน แตกต่างกับการสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” ที่ใช้การผสมผสานมากกว่าลีลาการร่ายรำ ทำนองเพลง เนื้อร้อง ฉาก และอุปกรณ์ประกอบการแสดง มีการแทรกข้อความ ภาพเคลื่อนไหวเหตุการณ์ที่ผู้ชมได้พบเห็นในสถานการณ์จริงในปัจจุบัน การใช้สื่อออนไลน์ การสลัดฉาก การเล่าเรื่องราวที่มีการเชื่อมโยงในสถานการณ์ที่มีความแตกต่างแต่เป็นเนื้อเรื่องเดียวกัน และเปิดประเด็นจุดสุดท้ายให้ผู้ชมเป็นผู้คิดต่อ ซึ่งอาจจะมีความยากและสับสนในช่วงแรกของการชมสำหรับผู้ชมที่ไม่เคยรับชมงานสร้างสรรค์ลักษณะนี้มาก่อน แต่จะส่งผลให้ผู้ชมสามารถดึงประสบการณ์ของตนเองมามีส่วนร่วมในการคิด วิเคราะห์ และสร้างมุมมองใหม่ๆ

สำหรับผลงานสร้างสรรค์ที่ผู้วิจัยได้เผยแพร่แล้วนั้น จากการสอบถามผู้ชมพบว่า ร้อยละ 95 มีความเข้าใจในเนื้อเรื่องที่ผู้วิจัยต้องการสื่อสาร ชื่นชอบวิธีการนำเสนอศิลปะพื้นบ้านไทยวนมาอนุรักษ์และสร้างสรรค์ให้เข้ากับยุคปัจจุบัน รวมถึงวิธีการนำเสนอการป้องกันดูแลตนเองจากเชื้อไวรัสโคโรนา (Coronavirus) หรือโควิด-19 (Covid-19) เปลี่ยนไปจากรูปแบบเดิมที่พบในสื่อปัจจุบัน ก่อให้เกิดมุมมองและประเด็นใหม่ทั้งที่มีความแตกต่างและคล้ายกัน แต่สิ่งที่คิดเห็นตรงกันคือ ที่สุดท้าย หมายถึง ตัวตนของเราทำให้เราเกิดความสุข แม้ว่าจะมีคนว่ากล่าว

เรามักทำอะไร สิ่งที่สำคัญที่สุดคือ ใจเรา และเราใช้ความเป็นตัวตนของเรารักษาตัวเราเองได้ ไม่จำเป็นต้องให้คำพูดหรือการกระทำของผู้อื่นมาบงการชีวิตเรา ส่วนร้อยละ 5 เกิดความสับสนว่างานสร้างสรรค์ต้องการนำเสนออะไร และสื่ออะไร ไม่เข้าใจในการเปลี่ยนภาพ ชอบการเล่าเรื่องแบบทางตรงที่บอกจุดเริ่มต้น การดำเนินเรื่อง และจุดจบมากกว่าการให้คิดเอง การประยุกต์ศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนเพื่อสร้างสรรค์การแสดงร่วมสมัยชุด “ที่สุดท้าย” นั้นนับเป็นงานสร้างสรรค์หนึ่งที่จะช่วยสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านไทยวนให้คงอยู่ไม่สูญหายไปตามกาลเวลาและค่านิยมที่เปลี่ยนไป ทั้งยังสามารถเป็นแนวทางในการสร้างสรรค์งานด้านศิลปะการแสดงอื่นๆ ให้มีบทบาทต่อไปได้

10. ข้อเสนอแนะ

1. การนำศิลปะการแสดงพื้นบ้านมาสร้างสรรค์งานนั้น ผู้ศึกษาจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลให้ละเอียด รอบคอบ เพราะหากผิดพลาด จะไม่เกิดการอนุรักษ์ แต่จะเป็นการทำลายและส่งผลให้เอกลักษณ์ของการแสดงนั้นๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม

2. ควรสนับสนุนให้สร้างสรรค์ผลงานในลักษณะที่คล้ายคลึงกับงานของผู้วิจัย เนื่องจากโลกมีการเปลี่ยนแปลง เทคโนโลยีเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมของผู้คน เพื่อส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดศิลปะการแสดงอีกทางหนึ่ง

รายการอ้างอิง

- กรมควบคุมโรค. (2563). 9 วิธี หนีโควิด. สระบุรี: กรมควบคุมโรค จังหวัดสระบุรี.
- ชุตินา มณีวัฒนา. (2550). เอกสารคำสอน รายวิชาการกำกับการแสดง 1. กรุงเทพฯ: คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา.
- ณัฐภรณ์ รัตนชัยวงศ์. (2564). ละครเวทีในกรอบ: ความท้าทายและการปรับตัวของนักแสดงกับการนำเสนอละครเวทีออนไลน์ในยุคโควิด-19. วารสารศิลปวัฒนธรรมสวนสุนันทา, 1(1), 1-22.
- ประชาชาติธุรกิจ. (2563). คนกรุงเทพฯ แท้กลับภูมิลำเนา หมอชิตแน่น (ภาพชุด). สืบค้นจาก <https://www.prachachat.net/general/news-435775>.
- ภัททิรา วิริยะสกุลธรรม. (2551). บทบาทสื่อพีธีกรรมในการอนุรักษ์แม่น้ำป่าสักของชาวไทย-ยวน อำเภอเสนาให้จังหวัดสระบุรี (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ภูกิจ พาสุนันท์. (2563). “ราชาตรี หนีโควิด” โดยวิทยาลัยนาฏศิลป์พลบุรี สถาบันบัณฑิตพัฒนศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรม. สืบค้นจาก <https://web.facebook.com/phukit.pasunant/posts/3101662436540026>.
- ยูเนสโก กรุงเทพฯ. (2563). วิฤตการณ์โควิด-19: แรงผลักดันสู่การเรียกร้องในการปฏิรูปนโยบายอุตสาหกรรมงานสร้างสรรค์. สืบค้นจาก <https://bangkok.unesco.org/th/content/Covid-19-crisis-drives-call-creative-industries-policy-reform>.
- วนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ. (2559). การสร้างสรรค์ละครล้านนาร่วมสมัยที่พัฒนาจากเพลงพื้นบ้านภาคเหนือ: กรณีศึกษาเรื่องศศิวิภา ริชาร์ดสัน. วารสารวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา, 8(3), 9-23.
- วนศักดิ์ ผดุงเศรษฐกิจ. (2561). “ไล่ล่า” การสร้างสรรค์การแสดงโนรา่วมสมัยตามแนวคิดกลวิธีการแสดงของสถานีสลาฟสกี. วารสารอักษรศาสตร์, 46(2), 105-170.

วิภา จิรภาไพศาล. (2561). *อัตลักษณ์คนไทยวน เรื่องเล่าจากย่ามและผ้าซิ่น ฯลฯ*. สืบค้นจาก

https://www.silpa-mag.com/news/article_19466.

สำนักงานสถิติแห่งชาติ กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม. (2562). *สรุปผลการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร*.

สืบค้นจาก shorturl.at/dhOV6.

หยกฟ้า อิศรานนท์. (2563). *อาการรังเกียจโควิด-19 แก้ไขอย่างไร*. สืบค้นจาก <https://www.chula.ac.th/cuinside/29207/>.

Kraton Jokja. (2020, March 24). *Lumba Tari Virtual: Beksan Nir Corona Keraton Yogyakarta* [Video File].

Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=f879Vw4cSvo>.

World Health Organization Thailand. (2020). *Coronavirus disease (COVID-19) questions and answers*.

Retrieved from <https://www.who.int/thailand/emergencies/novel-coronavirus-2019/q-a-on-Covid-19>.